

**BERGSHAMRA
KOLONIOMRÅDE**

1919—1949

Minnesskrift

30 ÅR

DE SOM VERKAT och upplevt de båda världskrigen komma osökt att göra en jämförelse mellan det första och andra kriget ur försörjnings-synpunkt. Man undgår då inte att lägga märke till hur väl myndigheterna tillvarataget de erfarenheter som det första världskriget gav. Vi har i motsats till det första kriget fått en, om ej överflödigt, så dock tillfredsställande livsförsörjning. Åren 1915 - 1919 karakteriserades av en katastrofal livsmedelsbrist, varför folk ur alla samhällsklasser sökte mer eller mindre allvarligt att ur moder jord framlocka något ätbart, mera lockande än dåliga rovor som många stockholmare fick nöja sig med. I denna svåra tid beviljades den 14 mars 1919 Odlingssällskapet Stockholms omnejd, vars styrelse bestod av: fr. Anna Åbergsson, fr. Ingeborg Schager, justitierådet von Seth, ing. Sven Bergström samt arkitekt E. Rudskog, tillstånd att få arrendera Bergshamra gård på fem år, för att där stycka planteringsland. Denna styckning, i små planteringsland om 2 - 300 kvm, verkställdes av ing. Otto Wallenberg med biträde av den för kolonisterna ej okände pionjären Erik Hagström. Endast utmed Ulriksdalsvägen beviljades byggnadsrätt för en rad tomter, och var helst de drog fram med famnstaken på gården möttes de av villaägare runt omkring med synbart missnöje över detta vårt intrång, som de ansågo skulle störa deras lugn, och ofördelaktigt omskapa den, i deras tycke, storslagna natur som åkerfältet gav. Det är därför med nöje vi i dag kan konstatera villaägarens välvilliga inställning, både till kolonisten och hans storslagna verk i naturen. I denna oas ställer nu villaägaren och hans vänner gärna sina steg och kan då, om han har tur, möta kronprinsparet, som ofta gör små promenader genom området. Allt eftersom livsmedelsläget lättade så slappnade också stockholmarens intresse för jordbruket, varför cirka hälften av potatislanden låg där utan att någon skördade den tidigare så begärliga frukten. För Odlingssällskapet var detta en svår situation. Att lagsöka flera hundra personer för att få dem att fullfölja kontraktet, som var på fem år, ansågs som hopplöst företag, varför Sällskapets första tanke, att medelst små planteringsland ge största möjliga antal stockholmare tillfälle att skaffa sig ett extra tillskott, måste falla. Av erfarenhet visste Sällskapet att större tomter med byggnadsrätt var åtråvärda, men att då endast en tredjedel av de ursprungliga lottinnehavarna kunde beredas tomter. Men hellre än att se hälften av arealen obrukad så styckades området på nytt med byggnadsrätt, och nu blev det fart på koloniverksamheten. Stugor byggdes och trädgårdar anlades med fart. Åren 1921 - 1922 såg området närmast ut som ett

nybyggarsamhälle à la Klondyke med brädhögar, billådsflak, byggnadsskelett och annan bråte. Kvinnor och män stodo med krökta ryggar över spaden och sökte betvinga och vända grästorven. Arkitekt Rudskog, som var pappa för ritningarna, skulle därjämte kontrollera att måtten hölls och fick ofta ingripa då alla ville ha så stort som möjligt. Glada och hjälpsamma människor hälsade på i varandras "byggen" och gav råd, det ena tokigare än det andra. Men fart var det på det hela. Enbart på en dag, den 23 okt. 1922, planterades omkring 300 fruktträd.

Under allt detta arbete rann dock tiden iväg och de fem åren var snart tillända. Ovissheten om nytt kontrakt var det enda som i någon mån lade sordin på stämningen. Odlingssällskapet, som under denna 5-årsperiod arrenderat hela gården, begärde nu att endast få arrendera den del av Bergshamra som var bebyggt med stugor.

I dir. Gustav Lind vid Experimentalfältet hade kolonisterna en trogen vän och på hans inrådan kom dåvarande jordbruksministern, Pettersson i Bjälbo, ut till vår koloni för att personligen se och höra våra problem. Vid detta tillfälle höll dir. Lind ett tal till ministern och sade bl.a. att han korsat alla europeiska länders koloniområden och ej funnit något vackrare område än Bergshamra, och att inte en planta eller tuva fick röras på kolonien genom myndigheternas påbud. Troligt är att hans impulsiva och starka argument gjorde åsyftad verkan, för efter frågans remitterande hit och dit fick Sällskapet slutligen ett 10-årigt kontrakt på den begärda delen av gården, trots Kungl. byggnadsstyrelsens avslagsyrkande och trots villaägarnas samfällda skrivelse för avslagsyrkande. Detta kontrakt gav kolonisten ökad kraft och skaparglädje. Man arrangerade tävlingar om bäst skötta lott och deltog med framgång både enskilt och kollektivt i trädgårdsutställningar i Strömparterren och Stadshuset. Man diskuterade var och hur man skulle anordna sina gemensamma sammankomster såsom möten, lekplats för barn och där man vid högtidliga tillfällen kunde samlas och roa sig med dans och andra nöjen. Rådskommittén, som kolonisternas styrelse då kallades, anmodade Odlingssällskapet, att till myndigheterna ingå med en anhållan om att få arrendera marken där vår festplats nu är belägen, för att användas till kolonisternas gemensamma trevnad. Denna begäran beviljades i juli 1925 utan några svårigheter och till en kostnad av 10 kronor per år, som successivt har ökats och är nu 350 kr.

Att det var friska tag på den tiden och att man besjälades av en angenäm samhörighetskänsla står utom allt tvivel. Här skulle byggas en dansbana, men var ta pengar? Genom frivilliga bidrag av fem kronor bland kolonister och utomstående inflöt några hundra kronor plus ett generöst tillmötesgående av Ekesiöö brädgård, som lämnade erforderligt virke på kredit. I juli månad 1925 kunde man sätta igång med Emil Andersson i spetsen. Det sågades och spikades, och framförallt basades, då många ansåg sig fullt likvärdiga med yrkesmannen. Men inget hjälpte, Emil gorma och skrek värre än smålänningar i allmänhet och under skämt och munterhet kunde

dansbanan färdigställas efter Emils anvisningar, och tas i bruk. Aktiviteten var stor. På våren året därpå bildades en kamrat- och ungdomsförening som hade till uppgift att tillvarata de ungas intressen och sköta parkens angelägenheter, då dess administration inte fick blandas ihop med koloniens ekonomi för övrigt. Ett mycket uppskattat folkdanslag bildades bland barnen som skänkte många och trevliga stunder både bland kolonister och utomstående. En teaterscen anlades och kulisser från Kungl. Operan inköptes. Här sökte några intresserade medlemmar att roa kolonisterna med amatörteater, och framförde bl.a. "Kärlek på sommarnöje", "Rum att hyra", "Rik-Daniels misslyckade frieri", "Stor-Ö Lars" m.m. Dessutom skrevs och framfördes ett antal revyer med parodier och imitationer av känt kolonifolk. N. Andersén och fru Hallman var de som svarade för och komponerade dessa visor och var de ledande då det gällde att sammanfatta revyer. Övriga aktörer i teatersvängen voro Åstrand med fru, H.Nyzell, fru Rudolfsson, H. Eriksson, C. Hallman, Envall m.fl. Många av dessa har av en eller annan orsak lämnat kolonien, de övriga har med åren blivit för gamla att med framgång vara primadonnor och förste älskare, varför amatörerna i brist på efterträdare så småningom måste upphöra med sin verksamhet.

Dragkampslag bildades med Emil Andersson som "primus motor" och många är de segrar som detta lag åstadkom.

Under åren 1925-34 fanns många problem att lösa. Bland annat utfördes rätt kostbara och omfattande täckdikningsarbeten lite var stans inom koloniområdet. Vattenledningsfrågan var ett ständigt återkommande tvisteämne med restriktion för lägre liggande kolonilotter för att därmed tillmötesgå de som hade sina lotter uppe vid Ulriksdalsvägen, som sällan kunde vattna det allra nödvändigaste, och många gånger stod totalt utan vatten (en omständighet som revy-förf. utnyttjade). Koloniområdet gestaltade sig allt vackrare och blev smått berömt för sin skönhet. Många besök från andra koloniområden fick vi mottaga och sommaren 1926 besöktes vår koloni ej mindre än fyra gånger vid olika tillfällen av finska kolonister. Parken har varit ett tvisteämne många gånger de första åren då dans pågick onsdag, lördag och söndag. Detta gjorde att icke önskvärda element fick en permanent samlingsplats vid dessa dagar till förfång för de närmast belägna kolonisterna. Men parken har också ur andra synpunkter varit till verklig nytta och nöje som samlingsplats för möten, föredrag och andra samkväm såsom fester i egen regi med massor av tävlingar för barn, sillsexor och knytkalas, med andra ord, ett nödvändigt centrum för kolonisternas gemensamma intressen.

Så närmade sig så småningom den kritiska punkten nr 2, nämligen ett nytt arrendekontrakt. Det gällde att i god tid se om sitt hus. I detta sammanhang kan man ej undgå att nämna fr. Åbergsson, som var den högborne idealisten när det gällde kolonister i allmänhet och då i synnerhet i Bergshamra, som hon älskade och ansåg som sin största skapelse och som hon lade ned mycken omsorg på. Vi som lärt oss uppskatta och älska vår koloni har all anledning att vara tacksamma

för hennes oegennyttiga arbete för Bergshamra. Men som en mor i all välmening förmanar sina barn så förmanade även fr. Åbergsson sina kolonister, men glömde därvid bort att hon hade med fullväxta personer att göra, ett förhållande som många medlemmar ej ville finna sig i. Det mest irriterande var dock att år från år på årsmötena få höra att kolonisternas skuld till Odlingssällskapet ökade, och detta utan att ge någon rimlig förklaring. Ett litet fåtal bland kolonisterna insåg dock att denna skuld var illusorisk och ej juridiskt bindande, en sak som ständigt kom på tal vid våra årsmöten, men riktigheten härav bekräftades aldrig av fr. Åbergsson. Alltnog. Detta sistnämnda var anledningen till att ombudsman E. Eriksson och C. Hallman i den förres stuga dryftade läget hur man bäst skulle gå tillväga för erhållande av nytt kontrakt. I detta sammanhang uppkom även frågan om man inte i samråd med Odlingssällskapet skulle kunna få arrendera området i egen regi. Det förlösande ordet var sagt. Detta hände år 1930. Nämnda personer vidtalade många intresserade kolonister varav 11 ställde sig som initiativtagare och sammankallade kolonisterna till möte den 3 dec. 1930 (detta skedde utan rådskommitténs hörande). Där diskuterades frågan om u.p.a.-förening och tillsattes en interimstyrelse med uppdrag att undersöka förutsättningarna till en dylik. Underhandlingarna med Odlingssällskapet var många och svårförda, då fr. Åbergsson av ovan angivna skäl var mycket fäst vid Bergshamra. Men tack vare justitierådet von Seth, som ansåg att man ej skulle hindra intresserade kolonister att stå på egna ben, som han uttryckte sig, enades man till slut om att Odlingssällskapet skulle avstå sin rätt till förnyat arrende till förmån för u.p.a.-föreningen. Och året därpå bildades u.p.a.-föreningen definitivt samt antogs stadgar för densamma. Nu hade vi oss själva att lita till. I och med överenskommelsen med Odlingssällskapet var ej arrendefrågan löst. Nu gällde det att arbeta för högtryck och ingen möda sparades. Uppvaktning på uppvaktning gjordes hos vederbörande myndigheter och som slutkläm inbjöds dåvarande jordbruksminister Bramstorp till ett besök på Bergshamra, vilket resulterade i att vi fick ett 10-årigt kontrakt till år 1944 med det värdefulla tillägget att Kungl. Maj:t gav Kungl. byggnadsstyrelsen i uppdrag att göra en stadsplan över Bergshamra gård med bibehållande av koloniområdet.

Nu ansåg sig föreningen mogen att lösa det mycket omdiskuterade vatteneländet. Det beslöts nämligen att omlägga och dimensionera rören så att alla obehindrat kunde få vatten. Genom tillmötesgående och förmedling av prof. White vid Frökontrollanstalten fick föreningen tillstånd att göra anslutning vid dess huvudrör mot en årlig kostnad av 100 kr. Detta arbete utfördes av firman Lundkvist & Co., som tydligen förstått sin sak, om man får döma av alla de lovord som fälldes under sommaren 1934 då nya vattenledningen var i bruk. Om inte annat så kunde man utläsa denna tillfredsställelse via vattenräkningen. Men om vattnet ditintills varit den mest brännande frågan på våra årsmöten, så återstod ännu ett svårt problem, nämligen

trädens skötsel. De första 10 ungdomsåren hade vi inga bekymmer för våra fruktträds beskärning eller besprutning då detta alldeles gratis utfördes av elever från Fältet, men efter denna tid ökade träden i omfång och därmed också svårigheterna att rationellt sköta dessa. Detta blev upphovet till många och stora irritationsmoment på våra årsmöten och kommer väl alltid att vara det, då det är uppenbart, oavsett väder och vind, regn och torka, att det är besprutningens fel om frukten i kvantitet och kvalitet blir dålig. Skulle man tro alla förståsigpåare så skulle de statliga och officiella experterna på detta område inte ha mycket att lära, och man får osökt den uppfattningen att vi inom Bergshamra har ett otal experter, vare sig det gäller trädbeskärning eller val av besprutningsvätska som för tillfället är den lämpligaste.

Men frånsatt dessa låt oss säga små bekymmer växte sig Bergshamra allt vackrare utan några störande intermezzon om man bortser från de kalla vintrarna åren 1940 - 42, då enbart på Bergshamra mellan 300-400 fruktträd frös bort och lämnade stora luckor här och där i våra täppor, sår som ännu ej är läkta. I det sammanhanget kan nämnas att just de åren fick trädkötarna riktigt på huden, för de hade naturligtvis sprutat ihjäl träden. Men vad vore livet utan några som helst motsättningar och motgångar? Det är just det som gör att man sätter så mycket mera värde på endräkt och medgångar, och man kan gott säga att dessa har varit de mest framträdande egenskaperna inom Bergshamra koloniområde. Men i regel tycker ej en vuxen person om att tiden går så fort. Är han därtill kolonist med kortfristig arrendetid går den om möjligt ännu fortare, en sak som man fick för sig då tiden för vårt senaste arrendekontrakt närmade sig. Då som tidigare måste förarbetet göras i god tid. Lidman, som då inom styrelsen var utsedd som kassör (ett uppdrag som han skötte med den äran), var den som lade ned ett mycket förtjänstfullt arbete genom att ofta av eget initiativ sondera terrängen och uppvakta lämpliga personer, som hade vår sak i sina händer. Han drog sig därvid inte för att låta upprätta en stadsplan som motvikt över den del av Bergshamra som Solna då redan uppgjort, för att därmed påvisa att det gick mycket bra för sig att disponera marken på ett annat sätt, utan att inkräkta på koloniområdet. Genom prof. White, som alltid var kolonisternas vän och förespråkare, anmodades jordbruksminister Bramstorp att göra ett besök på Bergshamra och som hart när resulterat i att vi fått en riktig jordbruksminister inom koloniföreningen. Han frågade nämligen om det ej fanns någon stuga att köpa eller hyra. Under sådana omständigheter kunde inte resultatet bli mer än ett. Den 10 mars 1944 undertecknade Hagström och Lidman vår nuvarande arrendetid som gäller till 1954 och som möjliggjorde att vi året därpå kunde fira vår 25-åriga tillvaro i Parken under enkla men värdiga former.

Sedan dess har ytterligare fem år förflutit, och då vi i dag står att fira de 30 kan vi blicka tillbaka på en gången tid full av ljuva minnen där våra barn och även barnbarn insupit hälsa och vederkvickelse, där de

lärt sig älska och förstå den tjusning som ligger i att odla, så och skörda.

I det avseendet har kolonirörelsen en mycket stor uppgift att fylla, nämligen kärleken till jorden och hur kan det vara möjligt annat? Finns det något i naturen mer fångslande för både stora och i synnerhet barn, än att följa den späda plantan i dess utveckling, hur den så småningom liksom till tack för sin omvårdnad skänker oss dess frukter eller blommor som fågnar vårt öga och sprider ökad trivsel. Reflektioner som man borde göra sig mer än en gång. Denna lilla minnesskrift över föreningens 30-åriga tillvaro gör ej anspråk på att vara fulländad och kan i varje fall ej vara det utan att låta alla pionjärerna och de mest aktiva medlemmarna under årens lopp, fått mer eller mindre passera revy. Av dessa ingår fr. Åbergsson såsom initiativtagare främst och vad hon betytt för oss och hennes kärlek till Bergshamra har tidigare i denna redogörelse nämnts. En som följt oss hela tiden från födelsen till dags dato är arkitekt Rudskog och är bildligt talat vår pappa. Han har mer än någon annan myndighetsperson tagit del av våra bekymmer och angelägenheter, han har ritat våra stugor och kontrollerat att allt varit i sin ordning. Vi vill därför ge honom en eloge för det förstående och det utomordentliga sätt han skött sitt uppdrag. Vad våra egna medlemmar beträffar så står Erik Hagström i särklass så till vida att han varit med att stycka våra tomter, var Odlingssällskapets ombudsman under hela dess regim samtidigt som han var ordf. i rådskommittén och sedermera mångårig ordf. i u.p.a.-föreningen tills han år 1944 på grund av ohälsa måste avsäga sig vidare uppdrag. Den som följt honom genom åren kan intyga att han var en verklig idealist och många är de sovtimmar han offrat till kolonisternas fromma, om man betänker att han i sitt förvärvsarbete hade nattjänst och stor del av dagarna i Bergshamras tjänst. Ett gott stöd hade han dock de första åren av Emil Andersson, som gick under namnet "Hagströms hund". Han var nämligen den som Hagström bussade på då en hetlevrad och föga lojal kolonist skulle erinras om kontrakt och föreskrifter, och när "Småland" gick hade han sagt den försumlige en del sanningens ord. Hallman inträdde på ett tidigt stadium i rådskommittén som sekreterare och innehade samma uppdrag i många år inom u.p.a.-föreningen och är sedan fem år tillbaka dess ordf., deltog aktivt i ungdomsföreningen och var dess kassör en tid. Som parkföreståndare har han fungerat i många år och medverkat i många och trevliga samkväm i parken under årens lopp.

U.p.a.-föreningen har under åren kunnat glädja sig åt att såsom kassörer få lämpliga personer som vid behov under sitt dagliga arbete även kunnat ägna någon tid åt Bergshamra, vilket nästan är ett villkor om allt skall klaffa. Som sådana har fungerat: kamrer Löfstedt, F. Lundkvist och E. Lidman och sedan 3 år tillbaka vår nuvarande kassör S. Andersson, vilken även under en lång följd av år varit föreningens revisor. Övriga revisorer har varit: F. Normell, K. Wickström, Alving, och sedan 3 år tillbaka E. Lidman och A. Andersson. Som sekreterare

har förutom nämnda varit: E. Andersson, K. Johansson samt nuvarande sekreterare F. Peterson. Av medlemmar som fortfarande lever och verkar inom kolonien har under årens lopp förutom de som redan nämnts medverkat inom styrelsen: Nils Andersson, Aspe Elmén, Oscar Gran, D. Kärrfeldt, Landberg och F. Normell.

Man får ej heller låta de primitiva men därför ej otrevliga sammankomsterna som kom till stånd i koloniens början falla i glömska, de var i all sin enkelhet och kanske just därför de roligaste och mest minnesrika. År 1920 var det lite så och så med kollektiva sammankomster, dels var styrelsen oerfaren och dels fanns där ingen plats där man kunde sammankalla kolonisterna till gemensamt samkväm, men i regel var de flesta unga och i sina bästa år och vad fanns det då för svårigheter. 1921 anordnades en enkel höstfest med dans på "Bryggan nere vid kanalen". Bryggan bestod av grästorv med små förrådiska trädrötter. Musiken var förstklassig och utfördes av Bernard Jansson på fiol. Kulörta lyktor hängde här och där i träden och blandades i en skön röra med bengaliska eldar. Bröderna Lindner hade öppnat konditori i en fisksump. Betalningen var inte så noga med, huvudsaken var att kunderna trivdes. Midsommaren 1922 var bättre organiserad, då samlades medlemmarna på planen utanför "Ryska villan" (nuvarande frökontrollanstalten) och dansade till långt fram på småtimmarna, varefter man med spelman i täten marscherade genom kolonin, vilket tog lång tid i anspråk, då man här och där skulle avlämna ett sällskap som naturligtvis skulle betyga sin stora förtjusning över en trevlig midsommarnatt.

"Glada Lunkan" (Henning Lundkvist) är värd en honnör för sitt aldrig svikande humör, vilket det ännu i dag ej är något fel på, då han, Thunberg, vaktm. Persson, Vester m.fl vid sådana tillfällen skötte om att stämningen var den allra bästa, och demonstrerade med fiolen under hakan hur en äkta bonnpolska skulle dansas och i pauserna var det vitsar och historier i långa banor. I brist på andra lokaliteter anlätades ett lider vid ladugården om lördagskvällarna, en något svart och trång salong, men något fel på trevnaden var det inte. Dansen var fri, om man bortser från hatten som vandrade omkring och det påstås att spelmannen blev tämligen tät vid dessa tillfällen. Ett kruz för kolonisternas gäster som dröjde sig kvar för länge var, hur de skulle komma hem då någon busstrafik ännu ej kommit till stånd, men genom tillmötesgående av båtägande kolonister som ofta fick träda till, ordnades den saken sjöledes, i regel under sång och strängalåt.

Till sist vill vi i minnet ägna de kämpar, som nu är borta vårt tack, nämligen Ernst Eriksson, Oscar Eriksson och Ferdinand Lundkvist för ett synnerligen förtjänstfullt arbete inom vår förening. De stå som ett föredöme för dem som ämnar fortsätta och vidmakthålla den goda standard som vi lyckats hålla under de gångna åren, och mana till fortsatt intresse för det nya och tidsenliga inom kolonirörelsen, och att det goda humöret och dito gransämja alltid skall bli bofast så länge vårt kära Bergshamra finns till.

C. H-n.